

EKUMENICZNE NOWOŚCI WYDAWNICZE

Chrześcijanie i muzułmanie razem dla pokoju, red. Mariola T. Kozubek, Tadeusz Czeakański, Witosław J. Szytyka OFM, Katowice-Panewniki: Prowincja Wniebowzięcia NMP Zakonu Braci Mniejszych w Polsce 2012, 314 s., il. kolor., bibliogr., seria: Szkoła Seraficka. Seria Nowa 11, ISBN 978-83-60071-61-8.

Treść: KAMIŃSKI Romuald, Słowo wstępne, s. 13–14; Papieska Rada ds. Dialogu Międzyreligijnego: Orędzie na zakończenie ramadanu. Id al.-Fitr 1431 Hidżry /2010 A.D.; WĄS Adam, KONOPACKI Artur, Oświadczenie Rady Wspólnej Katolików i Muzułmanów na XI Dzień Islamu w Kościele katolickim w Polsce, s. 17–18; CZAKAŃSKI Tadeusz, Zasada *non violence* – wybrane aspekty biblijne i antropologiczne w kontekście budowania pokoju, s. 21–32; PIWKO Aldona Maria, SAKOWICZ Eugeniusz, Jan Paweł II i Benedykt XVI w dialogu z muzułmanami, s. 33–48; REMBIERZ Marek, Dialog rozumu i wiary w relacjach między wyznawcami różnych religii w interpretacji Josepha Ratzingera/Benedykta XVI, s. 49–68; KOZUBEK Mariola, Wychowanie i zaangażowanie dla pokoju – wymiar praktyczny, s. 69–83; TABAQ Nedal Abu, Co łączy muzułmanów i chrześcijan na drodze do pokoju?, s. 87–93; ISMAIL Samir, Podstawy zasady *non violence* w islamie, s. 94–108; CZACHOROWSKI Musa, „A między nami pokój”. Z doświadczeń tatarskiej społeczności muzułmańskiej w Polsce, s. 109–112; CZECHOWSKA Melika, Jedna przed nami droga, s. 113–116; SKOWRON-NALBORCZYK Agata, „Jednakowe słowo dla nas i dla was”: Następstwa wyjątkowego gestu muzułmanów wobec chrześcijan w dialogu chrześcijańsko-muzułmańskim, s. 117–129; KONOPACKI Artur, Polskie doświadczenia dialogu muzułmańsko-katolickiego w perspektywie historycznej, s. 130–138; ŁYSZCZARZ Michał, Młode pokolenie polskich Tatarów a koraniczna koncepcja dżihadu, s. 139–157; BENEDYKT XVI, Wolność religijna drogą do pokoju. Orędzie na 44. Światowy Dzień Pokoju 2011, s. 161–172; II Spotkanie Biskupów i Delegatów Konferencji Biskupich ds. relacji z muzułmanami w Europie (Turyn, Włochy, 31 maja – 2 czerwca 2011, s. 173–174; PONZI Mario, Religie powinny być szkołami człowieczeństwa. Wywiad z Kardynałem Jeanem-Louisem Tauranem, przewodniczącym Papieskiej Rady ds. Dialogu Międzyreligijnego, s. 175–180; „Jednakowe słowo dla nas i dla was”. List 138. Uczonych i zwierzchników muzułmańskich do przywódców chrześcijaństwa,

s. 181–211; LUBICH Chiara, Possono le religioni essere partner sul cammino della pace? (Czy religie mogą być partnerem na drodze do pokoju?), s. 212–222; KOZUBEK Mariola, Wspólne działania chrześcijan i muzułmanów – kalendarium wydarzeń 2010–2011, s. 225–246; JUSZCZAK Ewelina, Unia Europejska na rzecz dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego – zarys chronologiczny, s. 247–272; bibliografia, s. 273–288; noty o autorach 289–292; galeria zdjęć z XI Dnia Islamu, s. 293–307.

Ewangelikalizm polski wobec wyzwań współczesności, red. Sebastian Smolarz, Sławomir Torbus, Wojciech Kowalewski, Wrocław: Ewangelikalna Wyższa Szkoła Teologiczna, Katowice: „Credo” 2013, 279 s., ISBN 978-83-60567-06-7 (EWST), 978-83-60131-42-8 („Credo”).

SMOLARZ Sebastian, Przedmowa, s. 7–9; **Część pierwsza: Charakterystyka polskiego ewangelikalizmu**: SZERBA Wojciech, Reformacyjne korzenie ewangelikalizmu, s. 13–26; MODNICKA Noemi, Historia ewangelikalizmu w Polsce, s. 27–38; MODNICKA Noemi, Specyfika polskiego ewangelikalizmu, s. 39–49; **Część druga: Ewangelikalizm – przekonania i praktyki**: SMOLARZ Sebastian, Chrześcijanie ewangelikalni wobec Starego Testamentu, s. 53–63; HAHN Andreas, Ewangelikalizm wobec doktryny Kościoła Rzymskokatolickiego, s. 65–76; TORBUS Sławomir, Retoryka chrześcijan ewangelikalnych, s. 77–85; KOWALEWSKI Wojciech, Duchowe przywództwo, s. 87–96; SMOLARZ Sebastian, „nagroda będzie w niebie” – o płacy dla pastora, s. 97–106; HAHN Andreas, Chrześcijańskie planowanie budżetu, s. 107–117; **Część trzecia: Ewangelikalizm a inne nurty myślowe**: ŁAZARZ Radosław, Sekularyzacja – proces, znaczenia i zagrożenia, s. 121–130; SMOLARZ Sebastian, Postmodernizm – wyzwania i szansa, s. 131–141; HAHN Andreas, Chrześcijanie ewangelikalni wobec religii niechrześcijańskich, s. 143–154; LOREK Piotr, Nowotestamentowa modlitwa alternatywą dla duchowości dalekowschodniej, s. 155–165; **Część czwarta: Ewangelikalizm wobec zagadnień etyki**: BURNELL Joel, Ku nowemu modelowi etyki ewangelikalnej, s. 169–180; WICHARY Mateusz, Zapłodnienie in vitro w polskiej dyskusji ewangelikalnej, s. 181–192; BURNELL Joel, Aborcja i eutanazja w refleksji ewangelikalnej, s. 193–203; TORBUS Sławomir, Ewangelikalizm wobec homoseksualizmu, s. 205–214; BURNELL Joel, Rozwód i powtórne małżeństwo w Kościołach ewangelikalnych, s. 215–224; **Część piąta: Ewangelikalizm a misja Kościoła**: KOWALEWSKI Wojciech, Współczesne podejście do misji Kościoła, s. 227–236; POLASZEK Andrzej, Ewangelikalny etos pracy, s. 237–246; DĘBOWSKI Tomasz R., Społeczne zaangażowanie chrześcijan ewangelikalnych w Polsce, s. 247–255; HUMENIUK-WALCZAK

Monika, *Pedagogiczne modele działalności misyjnej w dobie ponowoczesności*, s. 257–268; KOWALEWSKI Wojciech, *Chrześcijaństwo ewangelikalne wobec przemian społecznych i kulturowych*, s. 269–279.

GABRIEL Mark, Jezus i Mahomet. Głębokie różnice i zaskakujące podobieństwa, tł. Bartłomiej Grysa, Poznań: „Agape” 2013, 335 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-63759-18-6. Tyt. oryg.: *Jesus and Mahummad*.

Książka jest oryginalną prezentacją życia i dzieła Jezusa z Nazaretu i Mahometa. Autor, posiadający doktorat z muzułmańskiej historii i kultury na prestiżowym Uniwersytecie Al-Azhar w Kairze i równocześnie doktorat z edukacji chrześcijańskiej uzyskany po swojej konwersji z islamu na chrześcijaństwo na Uniwersytecie w Orlando, przedstawia na podstawie analizy źródeł różnice i podobieństwa między Jezusem a Mahometem. Książka składa się z czterech części: *Moje korzenie* (I) – zawierającej osobiste wyznania autora związane z przejściem na chrześcijaństwo; *Życie Jezusa i Mahometa* (II) – prezentującą kontekst społeczny życia i dorobek Jezusa i Mahometa; *Dziedzictwo Jezusa i Mahometa w słowach i czynach* (III) – omawiająca spuściznę, którą pozostawili obydwaj założyciele w nauczaniach i wzorcach; *Wnioski* (IV) – zbierająca osobiste doświadczenia autora z zestawienia obydwu postaci.

HRYNIEWICZ Wacław OMI, Oczekuję życia w przyszłym świecie. Wydarzenia ostateczne w dialogu chrześcijan, Poznań: „Święty Wojciech” 2013, 444 [2] s., seria: *Wyobrażenia Dialogu* 8, ISBN 978-83-7516-534-0.

Autor omawianej publikacji, W. Hryniewicz, osobiście określa ją jako „formę osobistych rozważań nad poruszonymi w teologii najbardziej charakterystycznymi tematami, związanymi z ostatecznym losem człowieka i świata” (s. 009). Książka stanowi – jak dodaje – osobiste świadectwo, wyznanie wiary i nadziei. Poruszane zagadnienia wynikają z osobistych zainteresowań Autora kwestiami eschatologicznymi, które często stanowiły przedmiot wykładów monograficznych w czasie pracy naukowo-dydaktycznej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz publikacji naukowych, a dziś dodatkowo są wzmocnione egzystencjalnymi uwarunkowaniami jesieni życia. Kierując się otwartością i wrażliwością na dziedzictwo teologicznej myśli chrześcijan różnych wyznań, zwłaszcza prawosławia, proponowane przez W. Hryniewicza medytacje przeplatane są wieloma odniesieniami do prawosławnych teologów i filozofów religijnych, wywodzących się przede wszystkim z kręgu prawosławia rosyjskiego. Forma zawartych

w książce tekstów sprawia, że Autor nie rości sobie pretensji do całościowego wykładu eschatologii. Celowo natomiast skupia się na zagadnieniach, które przez lata przyciągały jego uwagę, jak np.: obrazowość języka, pośmiertny los człowieka, paruzja, piekło rozumiane jako powaga obecnych decyzji, wieczność piekła, powszechna nadzieja zbawienia. Autor wyraża nadzieję, że jego „rozważania i zamyślenia będą mogły służyć pomocą tym, którym zależy na głębszym rozumieniu własnego losu; że zachęcą ich do samodzielnego myślenia i poszukiwania” (s. 010).

JAGODZIŃSKI Marek, **Misje. Teologia – historia – rzeczywistość**, Radom: Wydaw. Diecezji Radomskiej „Ave” 2013, 225 s., bibliogr., seria: Theologia Radomiensia 10, ISBN 978-83-61147-85-5.

Zawartość treściową książki stanowią zapisy wcześniej opracowanych i wygłaszanych przez autora wykładów z misjologii dla studentów. Poszczególne paragrafy sygnalizują o przekazywanych ideach w ramach tego przedmiotu. Są to następujące zagadnienia: 1) Misjologia; 2) Pojęcie misji; 3) Biblijne podstawy misji; 4) Teologia misji; 5) Etapy historii misji; 6) Ewangelizacja kultur; 7) Antropologia misyjna; 8) Działalność misyjna w nauczaniu Kościoła; 9) Metody misyjne; 10) Znaczenie duchowieństwa rodzimego; 11) Adaptacja misyjna; 12) Inkulturacja misyjna; 13) Duchowość misyjna; 14) Powołanie misyjne; 15) Ekumenizm a misje; 16) Duszpasterstwo misyjne; 17) Zaangażowanie misyjne Stolicy Apostolskiej; 18) Misje a reewangelizacja. Swoistym uzupełnieniem treści tej książki jest artykuł ks. Marcelego Prawicy pt. *Świadectwo i męczeństwo chrześcijan Afryki w XX wieku*.

KLIBER Jan, **Radość z domu Bożego. Parafie ewangelickie na Śląsku Cieszyńskim i Opawskim po patentach tolerancyjnym i protestanckim**, Bielsko-Biała: „Augustana” 2013, 245 [3] s., il. kolor., bibliogr., mapy, ISBN 978-83-62109-46-3. (Augustana)

Wprowadzenie historyczne książki to specyficzne kalendarium uznanych za najważniejsze – od tez wittenberskich – wydarzeń, opatrzone datami rocznymi, rzadko dziennymi, gdzie obok faktów nakreślono też zachodzące procesy i sytuacje. Natomiast jej rdzeń – prezentacja poszczególnych ośrodków – podzielona jest wedle kryterium temporalnego: najpierw omawia się dwie placówki, które zaistniały „Przed patentem tolerancyjnym” z 13. października 1781 r., czyli parafie w Cieszynie i w Białej, z kolei te, które powstały „Po patencie tolerancyjnym”

i wreszcie „Po patencie protestanckim” z roku 1861. Wydrukowany secesyjną czcionką i iskrzący się mnóstwem dawnych i współczesnych fotografii albumik stanowić będzie i piękną pamiątkę i ważny geograficznie-historyczny przewodnik nie tylko dla wyznawców augsburskiej odmiany „Reformacji czyli odnowy [sic!] zachodniego chrześcijaństwa” (s. 13), ale także dla katolików ciekawych dziejów, organizacji i samoświadomości chrześcijan-sąsiadów.

MODNICKA Noemi, **Małe światy polskiego ewangelikalizmu. Studium z antropologii interpretatywnej**, Łódź: Wydaw. „Biblioteka” 2013, 288 [4] s., bibliogr., streszcz. ang., ISBN

Zgodnie z podtytułem i wyjaśnieniem samej Autorki, niniejsza publikacja stanowi próbę spojrzenia „na ewangelikalizm z punktu widzenia antropologa” (s. 14). Uzasadnieniem dla tej perspektywy badawczej stały się zarówno „trudności, jakie stwarza potencjalnym badaczom brak licznych dokumentów archiwalnych”, co „skłania do podjęcia badań etnograficznych”, jak i ocena, że „ujęcie tematu z tej właśnie perspektywy może przynieść inne wnioski i doprowadzić do odkrycia odmiennych cech ewangelikalizmu niż badania historyczne, religioznawcze czy nawet socjologiczne” (s. 13). Praca obejmuje trzy części, które każdorazowo dzielą się na trzy rozdziały. Pierwsza część podejmuje historyczne i społeczne konteksty zjawiska ewangelikalizmu, od jego powstania aż do ukazania jego dziejów w Polsce. Druga część, zatytułowana *Antropologia wobec ewangelikalizmu – dylematy teoretyczne*, zawiera rozważania o charakterze teoretycznym i metodologicznym związane z antropologiczną specyfiką badań nad religią i religijnością oraz implikacjami oparcia się w badaniach na interpretatywnej koncepcji kultury i religii według C. Geertza, przedstawia „najbardziej charakterystyczne dla antropologii interpretatywnej poglądy dotyczące kultury, religii, a także [...] znaczenie badań terenowych w pracy antropologa” i wreszcie nakreśla „możliwości, jakie daje przyjęcie perspektywy interpretatywnej do badań ewangelikalizmu” (s. 14n). Trzecia część pracy poświęcona została interpretacji materiałów zebranych w badaniach terenowych. Są to wywiady studentów z członkami wspólnot ewangelikalnych i relacje z przeprowadzonych przez nich obserwacji nabożeństw ewangelikalnych, a także osobiste doświadczenia i wspomnienia Autorki, będącej członkinią jednej z łódzkich wspólnot ewangelikalnych. W tej części czytelnik znajdzie interesujące poznawczo wyjaśnienia metafor ewangelikalnych, określających światopogląd członków wspólnot ewangelikalnych, opis intencjonalnej i nieintencjonalnej „mowy” świata rzeczy ewangelikalizmu, czyli „materialnych form przenoszenia myśli”, oraz interpretację niektórych przejawów humoru ewangelikalnego. Parafrazując sformuło-

wane przez Autorkę określenie celu niniejszej pracy, można z całą mocą rekomendująco stwierdzić, że książka ta stanowi doskonałe tłumaczenie na pozór enigmatycznych społecznych form ekspresji, podejmowanych przez członków wspólnot ewangelikalnych. Antropologiczna refleksja pozwala lepiej wniknąć w wewnętrzny świat ewangelikalizmu, który pozostaje zakryty dla badań o charakterze historycznym i teologicznym.

O ekumenizmie w Roku Wiary. Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu 30-lecia Instytutu Ekumenicznego KUL, red. Przemysław Kantyka, Piotr Kopec, Marcin Składanowski, Lublin: Wydaw. KUL 2013, 458 s., streszcz. przy artykułach, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, seria: Teologia w Dialogu 15, ISBN 978-83-7702-755-4.

KANTYKA Przemysław, SKŁADANOWSKI Marcin, Słowo wstępne, s. 7–9; Wykaz skrótów, s. 11–12; **Część I: Ekumenia w dorobku Instytutu Ekumenicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego**: Listy gratulacyjne, s. 15–20; KANTYKA Przemysław, Instytut Ekumeniczny na katolickim uniwersytecie, s. 21–29; KOPIEC Piotr, Instytut Ekumeniczny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Panorama wybranych wydarzeń (2002–2013), s. 31–42; KOPIEC Piotr, Doktoraty i egzaminy licencjackie w Instytucie Ekumenicznym KUL, s. 43–48; **Część II: Spojrzenia na ekumenizm**: HRYNIEWICZ Wacław, Dialog jako podstawowa kategoria wiary, s. 51–61; NAPIÓRKOWSKI Andrzej, Piękno ekumenizmu, s. 63–70; SCERRI Hector, Ekumeniczne zaangażowanie papieża Franciszka, s. 71–84; KRZYSZOWSKI Zbigniew, Kardynał Stanisław Nagy SCJ jako ekumenista i współzałożyciel Instytutu Ekumenicznego KUL, s. 85–96; NAPIÓRKOWSKI Stanisław Celestyn, Bp Józef Życiński – otwarty na innych chrześcijan, s. 97–107; (KOSTIUCZUK) Jakub abp, Kilka istotnych kwestii dotyczących ekumenizmu, s. 109–120; DIMITRAȘCU Nicu, Kościelna ekumeniczna dyplomacja w czasie i po II Soborze Watykańskim. Stare i nowe uwagi i komentarze prawosławne, s. 121–136; (POPLAWSKI) Abel abp, Dążenie do jedności a odpowiedzialność za zbawienie. Znaczenie *Dokumentu z Limy* dla Kościoła prawosławnego w Polsce, s. 137–146; **Część III: Ruch ekumeniczny wobec wyzwań współczesności**: KIJAS Zdzisław Józef, Wspólna odpowiedzialność za niedzielę. Ekumeniczne współdziałanie Kościołów chrześcijańskich na rzecz *Dies Domini*, s. 149–161; DENAUX Adalbert, Dialog anglikańsko-rzymskokatolicki i jego recepcja, s. 163–176; BUJAK Janusz, Owoce ruchu ekumenicznego w zakresie wiary i etyki w kontekście nowej ewangelizacji, s. 177–192; KOPIEC Piotr, Ekumeniczna interpretacja globalizacji według Światowej Rady Kościołów, s. 192–201; SKŁADANOWSKI Marcin, Polityka sprawiedliwości genderowej

Światowej Federacji Luteranckiej. Uzasadnienie teologiczne i znaczenie dla ruchu ekumenicznego, s. 203–215; **Część IV: Kościół, Tradycja, wiara:** JASKÓŁA Piotr, „Natura i misja Kościoła” – wprowadzenie do eklezjologii komisji „Wiara i Ustrój”, s. 219–231; GLAESER Zygfryd, Trynitarny charakter Kościoła i Eucharystii w świetle doktrynalnych dialogów Kościoła prawosławnego, s. 233–249; LEŚNIEWSKI Krzysztof, Misterium Kościoła w teologicznej refleksji metropolity Johna Zizioulasa, s. 251–262; BORTO Paweł, Ekumeniczny wymiar doktryny o tradycji w konstytucji *Dei Verbum*, s. 263–275; PAWŁOWSKI Sławomir, Co to znaczy „wierzyć”? Katolicko-protestancka droga od sporu do zgody, s. 277–288; **Część V: Biblia, duchowość, ekumenizm:** UGLORZ Marek Jerzy, Czas do domu, czas, już wołają nas, s. 291–304; SIEMIENIEC Tomasz, „Ojczyzna” – modlitwa o zjednoczenie chrześcijan?, s. 305–314; POPLAWSKI Jarosław M., Nawrócenie św. Pawła w kontekście chrześcijańskiej duchowości, s. 315–323; CHMIELEWSKI Marek, Mariawici: ks. Jan Kowalski i M. Felicja Kozłowska w doświadczeniu mistycznym s. Hilarii Głównicyńskiej, s. 325–335; PORADA Rajmund, Modlitwa za zmarłych w świetle konsensusu w nauce o usprawiedliwieniu. Z katolicko-luteranckich uzgodnień doktrynalnych, s. 337–346; RABIEJ Stanisław, Ekumeniczne znaczenie pobożności ludowej, s. 345–356; **Część VI: Ekumenizm i dziedzictwo słowiańskie:** GÓRKA Leonard, Tradycja cyrylo-metodiańska przesłaniem na dziś i jutro. W 1150 rocznicę misji apostołów Słowian na Morawach 863–2013, s. 359–368; BUDINAK Józef, Znaczenie dziedzictwa świętych Cyryla i Metodego w procesie pojednania chrześcijan, s. 369–379; MELNYK Marek, Ekumeniczna interpretacja Unii Brzeskiej, s. 381–390; BUGEL Walerian, Od heretyka do reformatora Kościoła. Wspólna reлектura postaci Jana Husa jako fundament pojednania Kościołów czeskich i uzdrawiania pamięci historycznej narodu, s. 391–403; **Część VII: Ekumenizm i katecheza:** WRÓŃSKA Halina, Czynniki wspólnototwórcze katechezy, s. 407–417; CZERKAWSKI Jarosław, Ekumenizm w nauczaniu katechetycznym, s. 419–430; ZAJĄC Marian, Wychowanie do ekumenizmu w katechezie o wymiarze maryjnym, s. 431–441; Informacje o autorach, s. 443–450.

UGLORZ Marek Jerzy, **Hamartiologia**, Toruń: „Adam Marszałek” 2013, 201 s., bibliogr., ISBN 978-83-7780-811-5.

Niewielka w formacie i objętości książka luteranckiego teologa obejmuje dwa rozdziały. Pierwszy rozdział stanowi syntetyczną prezentację problemu grzechu w świetle współczesnej teologii biblijnej. W drugim rozdziale Autor prezentuje rozwój poglądów na temat grzechu pierworodnego. Istotnym dopełnieniem całości jest *Zakończenie*, w którym zawarto „próbę reinterpretacji grzechu, uwzględ-

niającą współczesnego człowieka, zanurzonego w a-teistycznym świecie” (s. 7). Jeden z recenzentów wydawniczych, P. Jaskóła, w następujący sposób scharakteryzował omawianą publikację: „W trudnym zadaniu analizy źródeł o różnorodnym charakterze autor pokazał teologiczny ‘pazur’, prezentując interesujące myśli i formułując przekonujące wnioski. [...] Bardzo wyważone, pozbawione tendencyjnych opinii i ocen opracowanie ks. Uglorza jest znaczącym przyczynkiem do ewangelickiej i w pełni ekumenicznej dyskusji na temat rozumienia grzechu”.

Wczesne chrześcijaństwo a religie, red. Ireneusz Sławomir Ledwoń OFM, Mariusz Szram, Lublin: Wydaw. KUL 2012, 671 s., Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II: Wydział Teologii, seria: Biblioteka Teologii Religii, ISBN 978-83-7702-597-0.

Treść: LEDWOŃ Ireneusz Sławomir: Patrystyczne podstawy teologii religii, s. 11–27; BIELAS Łucjan: Religia pogańska cesarstwa w okresie patrystycznym. Zagadnienia wybrane, s. 31–50; KRĘCIDŁO Janusz: Zagadnienia wybrane. Dlaczego chrześcijanie nie byli lubiani w starożytnym świecie?, s. 51–62; PIETRAS Henryk, HUBER Iwona: Celsus i inni, s. 63–97; KŁOSOWSKI Tadeusz: Krytyka politeizmu i kultów pogańskich w pismach apologetów II w., s. 97–116; ZAGÓRSKI Dariusz: Krytyka pogańskiej moralności w pismach apologetów greckich II w., s. 117–131; WYSOCKI Marcin: Argumenty wczesnochrześcijańskich apologetów za wyższością chrześcijaństwa nad innymi religiami (Arystydes, Justyn, Atenagoras, Teofil z Antiochii, *List do Diogneta*, s. 133–150; SZRAM Mariusz: Religie starożytnej Grecji i Rzymu w krytycznej ocenie łacińskiego apologety Laktancjusza, s. 151–170; SZEWCZYK Przemysław: Postawa Ojców wobec pogan w świetle edyktów cesarskich IV w., s. 171–200; ECKMANN Augustyn: Świętego Augustyna krytyka politeizmu, s. 201–214; KASPRZAK Dariusz: Stosunek chrześcijan do pogan w późnym Cesarstwie Rzymskim. Augustyn (*De ciuitate Dei*) a Salwian z Marsylii (*De gubernatione Dei*), s. 215–254; WYGRALAK Paweł: Stanowisko Ojców Kościoła wobec magii, s. 255–273; TURZYŃSKI Piotr: Ojcowie Kościoła a przedstawienia Boga w sztuce, s. 275–301; ŻELAZNY Jan: Patrystyczne świadectwa prób dialogu między chrześcijanami a islamem, s. 303–315; KŁOSOWSKI Tadeusz: Inkulturacja religijnych wartości pogańskich w chrześcijaństwie w twórczości wczesnochrześcijańskich apologetów greckich. Stanowisko Atenagorasa i Justyna, s. 319–327; SŁOMKA Jan: Poznanie Boga przez pogan według apologetów wczesnochrześcijańskich, s. 329–375; MISIARCZYK Leszek: Zbawcza obecność Logosu w innych religia według Justyna, Ireneusza i Klemensa Aleksandryjskiego, s. 377–405; DRĄCZKOWSKI Franciszek: Filozofia grecka jako

„trzeci Testament”, czyli *praeparatio euangelica* w rozumieniu Klemensa Aleksandryjskiego, s. 407–424; BARON Arkadiusz: Neoplatonizm a chrześcijaństwo w pierwszych wiekach, s. 425–454; WIDOK Norbert: Pedagogiczne znaczenie pogańskiej literatury i kultury w szerzeniu chrześcijańskich wartości u niektórych przedstawicieli Ojców Wschodu, s. 455–473; FILIPOWICZ Adam: „Anima naturaliter christiana” – wiara i rozum na drogach duszy do Boga w pismach Tertuliana, s. 475–498; TERKA Mariusz: Objawienie Logosu w nauczaniu św. Augustyna, s. 499–538; KOCHAŃCZYK-BONIŃSKA Karolina: Teologia inkarnacji słowa w ujęciu Maksyma Wyznawcy, s. 539–552; CZYŻEWSKI Bogdan: Starotestamentalne przymierza w interpretacji świętych Justyna i Ireneusza z Lyonu, s. 553–583; TERKA Mariusz: Teologiczna geneza Kościoła w świetle pism wybranych Ojców Kościoła, s. 587–639; PAŁUCKI Jerzy: Poza Kościołem nie ma zbawienia. Od Orygenesisa i Cypriana do Fulgencjusza, s. 641–656; UCIECHA Andrzej: Chrześcijańska misja wśród pogan Edessy w apokryfie *Nauka Addaja*, s. 657–668; noty o autorach, s. 669–671.

WEREDA Dorota, **Biskupi unickiej metropolii kijowskiej w XVII wieku**, Siedlce – Lublin: „Werset” 2013, 375 s., bibliogr., ISBN 978-83-63527-31-0

Oto „(...) mieszka on w zakątku wsi, publiką żadna się nie bawi, kontent jest zupełnie z siebie, prowadząc prywatne życie, do miasta pryncypialnego swojej diecezji nie przyjeżdżają, bo tam nie masz ani katedry, ani kapituły, ani seminarium, i on ich mieć nie potrzebuje, bo by te były na wielkiej zawadzie jego ulubionemu zaciszu i despotycznym swobodom” – chłostał hierarchę, jakoby upatrzonego Sarmatę, „oświecony” krytyk epoki Sejmu Wielkiego (s. 234). Wyjście z tej prywatności – udział w synodzie, „polerowanie duchowieństwa, naprawę skażonych obyczajów” – sławiono, co prawda pośmiertnie, jako niezwykle zasługi (s. 221).

Jak bizantyjski hierarcha którejś z dziewięciu eparchii stał się kresowym (choć jeno dożywočním) posesjonatem? Materię owocnie zmierzającej do wyjaśnienia tego publikacji uporządkowano wedle problemowego, nie zaś personalnego czy chronologicznego kryterium, a trzy są jej rozdziały. Droga do biskupstwa – to przykład klasycznego zastosowania wzorca „rekrutacja i ścieżki awansu”, w tym wypadku z definitywnym udziałem zakonu bazylianów. Biskupi jako grupa społeczna to rodzaj „studium socjograficznego” dążącego do dania pełnego obrazu relacji wewnątrzkościelnych (w tym i międzyobrzędkowych) oraz zewnętrznych tytułowych bohaterów w kontekście staropolskim i jego modyfikacjach kulturowych. Natomiast dalsze tego studium rozwinięcie – Biskupi jako ordynariusze diecezji – „opisuje aktywność duszpasterską” (s. 13).

Możemy z książki poznawać i podziwiać czasy, gdy w 1747 r., podczas po-grzebu metropolity kijowskiego i zarazem biskupa lwowskiego (awansując, zostawali w diecezjach) Atanazego Szeptyckiego „fasadę cerkwi ozdobiły ła-cińskie inskrypcje (...), a także usytuowane na cokołach rzeźby symbolizujące Stolicę Apostolską, Rzeczpospolitą, diecezję metropolitarną i rodzinę zmarłego” (s. 218), gdy takie były w środkowo-wschodniej Europie faktory ładu wśród zamieszania i dialogu między sporami.

ZIELIŃSKI Tadeusz J., **Protestantyzm ewangelikalny. Studium specyfi-ki religijnej**, Warszawa: Wydaw. Naukowe ChAT 2013, 387 s., bibliogr., ISBN 978-83-60273-30-2.

We *Wstępie* omawianej pracy jej Autor zastrzega, że „celem wywodu zawar-tego w monografii nie jest [...] sformułowanie typowego wprowadzenia w prze-budzeniowy protestantyzm, zawierającego drobiazgową prezentację historii tego nurtu religijnego, jego teologii [...] oraz praktyki [...]. Zamiast tego za przed-miot rozważań obrano zagadnienie tożsamości religijnej ewangelikalnego pro-testantyzmu, a ściślej rzecz biorąc jego specyfiki religijnej” (s. 12). Monografia dzieli się na dwie części: historyczną i systematyczną. W pierwszej zarysowano dzieje ewangelikalnego protestantyzmu, koncentrując się na wydarzeniach, które miały decydujące znaczenie dla jego rozwoju. Jak wyjaśnia Autor, ta część jest przede wszystkim rekapitulacją opracowań wydanych w krajach anglosaskich i najczęściej nieznanymi w Polsce, choć nie pomija również kontekstu polskie-go. Część systematyczna stanowi autorską rekonstrukcję specyficznych znamion protestantyzmu ewangelikalnego. Złożoność tego zjawiska sprawia, że monogra-fia T.J. Zielińskiego stanowi pionierską i oryginalną próbę jego systematyczne-go opisu w oparciu o poczynione terminologiczne i metodologiczne wyjaśnienia oraz założenia. Te drugie mają szczególną wartość hermeneutyczną dla aktualnej, ale i przyszłej refleksji nad tytułowym zjawiskiem i wraz z zasadniczą treścią pracy wpływają na szczególną wartość omawianego opracowania. Warto dodać, że część systematyczna została ujęta w swoisty tryptyk, zbudowany z trzech wyróżnionych przez Autora głównych znamion ewangelikalizmu: konwertyzm, biblizm i konwentyklizm. Publikacja została wzbogacona o pięć aneksów, któ-re obejmują: sylwetki przedstawicieli ewangelikalizmu globalnego, sylwetki przedstawicieli ewangelikalizmu polskiego, wybór standardów doktrynalnych aliansów ewangelikalnych, wybór standardów doktrynalnych Kościołów ewan-gelikalnych oraz wybór standardów doktrynalnych pozakościelnych organizacji ewangelikalnych innych niż alianse.